



ทฤษฎีวิจัยคำพ้องแหล่งกำเนิดของชนรุ่นก่อน

## 略论前人对“同源词”的研究

The Predecessors' Research on Chinese Cognates

林汉强<sup>1</sup>

บทคัดย่อ:

ในสมัยราชวงศ์ฮั่นตะวันออก สวีเจิ้นผู้แต่งตำราชั่วเหวินเจียจื่อ ให้ความสำคัญกับรูปองค์ประกอบและโครงสร้างของตัวอักษรเป็นหลัก กระทั่งถึงสมัยราชวงศ์ซิง บรรดานักวิชาการทั้งหลายได้ให้ความสนใจกับความสัมพันธ์ระหว่างเสียงอ่านกับความหมาย พวกเขาคิดว่าคำที่ออกเสียงเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันนั้นสามารถเชื่อมโยงไปสู่ความหมายที่เกี่ยวข้องกันได้ โดยมาจากแหล่งต้นกำเนิดเดียวกัน โดยทั้งนักวิชาการอย่างหวังเนียนซุน ตัวอวีไฉได้พัฒนาทฤษฎีและการวิจัยขึ้นมา ภายหลังจางปิงหลินออกตำราชื่อ “เหวินสือ” เรียกได้ว่าเป็นบทสรุปการวิจัยที่เกี่ยวข้องในช่วงก่อนสมัยราชวงศ์ซิง ต่อมาคาร์ลเกร็นซึ่งเป็นนักวิชาการวิจัยเรื่องจีนชาวสวีเดนออกหนังสือชื่อเรื่อง “กลุ่มคำในภาษาจีน” โดยได้นำเสนอคำว่า “คำร่วมเครือในภาษาจีน” ขึ้นมาเป็นครั้งแรก จนถึงหวังลี่ได้ทำการปรับแก้การศึกษาวิจัยที่ผิดพลาดและคลาดเคลื่อนในยุคก่อน

<sup>1</sup> นิวัฒน์ นิมมานวรวงค์ นักศึกษาปริญญาโท สาขาวิชาภาษาและนิรุกติศาสตร์จีน มหาวิทยาลัย  
นานกิง

林汉强，南京大学汉语言文字学专业硕士研究生。

Niwat Nimmanworawong, M.A. student (Chinese Language and Philology), Nanjing University.



และสรุปผลการศึกษาวิจัยของนักวิชาการรุ่นก่อน แต่งขึ้นเป็น “พจนานุกรมคำพ้องแหล่งกำเนิดในภาษาจีน” ซึ่งถือได้ว่าเป็นการวางรากฐานกฎเกณฑ์การศึกษาวิจัยที่สำคัญเกี่ยวกับเรื่องนี้ บทวิจัยนี้ทำการบรรยายและอภิปรายเนื้อหาในส่วนสำคัญที่เกี่ยวกับงานวิจัยคำโบราณหรือคำพ้องแหล่งกำเนิดในภาษาจีนตั้งแต่สมัยราชวงศ์ซิงจนกระทั่งถึง “พจนานุกรมคำพ้องแหล่งกำเนิดในภาษาจีน” ของหวังถี้

**คำสำคัญ:** คำพ้องแหล่งกำเนิด คำร่วมเครือ เสียงและความหมายของคำ

### **摘要:**

东汉时期许慎《说文解字》主要是注重文字的形体和构造。到了清代，诸多学者开始关注字的读音与意义的联系，他们认为音相同或相近可以系联到有关意义，是同一起来源。首先王念孙、段玉裁等人发展这项的研究与理论。随后，章炳麟写出了《文始》一书，可谓是清代以前有关研究的总结。后来，瑞典学者高本汉的《汉语词类》一书，首次提出了“汉语词族”，而王力先生对前人的偏误研究进行纠正，并总结了以前学者的研究成果撰《同源字典》。《同源字典》对同源词的研究奠定了总结规律和进一步研究的基础，使得这项研究与理论有了非常大的进展。本文所论述的是从清代诸学者到王力先生出版《同源字典》的同源词研究，对一些论述和重要观点进行介绍并加以讨论。

**关键词:** 同源词、词族、词的音和义

### **Abstract:**

Xu Shen's "Shuowenjiezi" in Eastern Han Dynasty mainly attached importance to the form and structure of Chinese characters. Until Qing Dynasty, many scholars paid close attention to the relation



between pronunciation of word and its meaning. They believed that a similar or same of pronunciation can be related with its relevant meaning; belong to a common word of origin. Firstly, Wang Niansun had developed this theory and research. After that, Zhang Binglin's "Wenshi" had been published, it was called a summary of this branch of research before Qing dynasty. Later, B. Karlgren, who is Swedish scholar in sinology, firstly mentioned "Word Families" on his study, Word Families in Chinese. Wang Li had corrected the errors of research in the past, together with summarize an achievement of scholars' research in the past, composed "Cognate Dictionary". "Cognate Dictionary" has settled fundamentals of cognate study and general condition of research. It appeared a great progress on this branch of theory and research. This study has described together with analyzed regarding a main point of cognate study from some scholars in Qing Dynasty to Mr. Wang Li's cognate dictionary.

**Keyword:** Cognate, Word Families, Lexical Meaning and Voice

清代是中国传统语文学的鼎盛时期。词汇的研究也有了比较全面的发展,其成就之一就是研究音义相同或相近的词及词的来源,比如章炳麟的《新方言》就是一部清儒研究方言词汇的重要著作。它运用声义相求的方法,从语音的关联上求证词义之间的关系,探求词语的来源。从汉语方言的角度来研究方言语源的。除此之外,还有一些著作专门对词与词之间的意义关系及词的音近关系进行了研究,受到学者们的重视。

从清代的“声近义同”理论到王力先生的《同源字典》,



很多学者对同源词进行研究。本文所介绍的就是王力先生《同源字典》以前学界对同源词的研究。

本文首先将与“同源字”相关的问题介绍如下：

同源字在意义上都有一定的关系，它往往与古今字混在一起谈。对于古今字的定义，高小方（2003）指出，“所谓古今字，是指在某个意义上先后出现的两种不同的字形，先出现的叫做‘古字’，后起的叫做‘今字’。”<sup>2</sup> 古今字一定要有时间先后的联系，并且在意义和形体上大多有联系。古今字就是表示同一个义位前后用两个不同的字形。赵克勤（1987）提出古今字由引申产生 a. 今字〈表示本义〉——古字〈表示引申义〉 b. 今字〈表示引申义〉——古字〈表示本义〉这类的关系。他认为由字义的引申而产生的古今字，在意义上都属于同一来源，读音大都相同或相近，因而它们都是同源字。但是，不能反过来说同源字都是古今字。因此谈到同源字时是离不开古今字这一概念的。

词与词之间的关系具有声近义通或同一来源时，往往用“同源字”、“同源词”(cognate)、“词族”(word families)等术语来指称。关于这些不同的名称，蒋绍愚（1989）认为“它们是相关的”。<sup>3</sup> 关于同源词的概念，蒋绍愚（1989）指出，“同源词是同一语源的词，这些词的读音相同或相近，词义相同或相关。”<sup>4</sup> 他还说：“王力先生自己就曾说明：‘我们所谓同源字，实际上就是同源词。’”<sup>5</sup>

蒋绍愚（1989）提出，“‘词族’和‘同源词’细说也有区别。……‘词族’和‘同源词’不完全是一回事，一个‘词族’包含的词，要比一组同源词多，同一词族中的词，音义之间的联

<sup>2</sup> 参看高小方。2003。《古代汉语》。南京：江苏教育出版社。第32页。

<sup>3</sup> 参看蒋绍愚。1989。《古汉语词汇纲要》。北京：北京大学出版社。第183页。

<sup>4</sup> 同上，第178-179页。

<sup>5</sup> 同上，第183页。



系要远一些。<sup>6</sup>

王力先生的《同源字典》：“凡音义皆近，音近义同，或义近音同的字，叫做‘同源字’。这些字都有同一来源，或者是同时产生的，或者是先后产生的。同源字，常常是以某一概念为中心，而以语音的细微差别（或同音），表示相近或相关的几个概念。”

清代可谓是文字、音韵、训诂全面发达的时代。对于音义关系的的研究，清代和现当代的一些学者都在这个方面作出了很大贡献。从清代开始，一些学者的研究实际上已经涉及到同源词了，比如段玉裁、王念孙等学者，不过当时还没有“同源词”这个概念。在探索语源时，有的学者把音同义近或音义相近的词放在一起考察，最后发现了它们是同一个词的分化，这样的词语后来被称为“同源词”。

段玉裁的《说文解字注》。段玉裁，江苏金坛人，是乾嘉学派中的著名学者。他于乾嘉四十一年（公元1776年）开始编纂《说文解字读》，历时19年，完成了这部长达540卷的巨著。在此基础上，不断修改提炼，又历时13年，于嘉庆二十年（公元1815年）才写成了这部著作——《说文解字注》。段玉裁在《说文解字注》中多次讲到音义关系，比如：同一声旁可以表示不同的意义；同一声旁的字的意义不一定与声旁字的意义一致等。此书力求用语言学的观点分析文字的形音义，注重音韵进行训释。同时，他对同义词进行了辨析，在词义的研究上也作出了贡献。

王念孙的《广雅疏证》。王念孙（1744-1832），王念孙字怀祖，江苏高邮人，是清代著名训诂学家。他花了10年，撰成了《广雅疏证》。《广雅疏证》对音义关系进行了分析，此书的特点就是以古音求古义引申触类，关涉到词义之间的引申关系，不限于形体，推阐“声近义同”之理，他根据音义

<sup>6</sup> 同上，第184页。



关系把字形不同而读音略异的词语联系在一起。王念孙认为“训诂之旨，本于声音，故有声同字异，声近义同；虽或类聚群分，实亦同务共贯。”

以上的著作实际上已经涉及到同源词了，《广雅疏证》之后，王念孙根据声近义同的理论再撰《释大》。《释大》他的遗稿，后来编入《高邮王氏遗书》。《释大》一书，取《尔雅·释诂》：“弘、廓、宏、溥、……大也。”以及《小尔雅》、《广雅》、毛传等处训“大”之字加以解释。《释大》按古声母汇集系联与“大”意义有关的词，也就是他在语义上选取“大”作为范畴，在语音上选取声母作为联系。《释大》按声母来编排。每一声母为一篇，每篇分上下。此书没有写完，现在只存八篇，按“见、溪、群、疑、影、喻、晓、匣”八母排列，各母下所收的字都与“大”有关。共一百七十六字。

《释大》各篇首列词目，是正文中同音词的代表。正文中用○号隔开的是一个词目及其同音词。正文就是要解释这些词的词义和词与词之间的关系以及一些近音词。王念孙一般论述到同母词时，就使用术语“声之转”；当他论述到韵同声不同的词，就使用术语“声相近”。正文下的注文主要是书证和有关考释。

关于《释大》的成书年代，王念孙没有注明。根据张博教授的研究，她认为《释大》的年代基本可以确定在《十驾斋养新录》刊行的嘉庆八年（1803年）和王念孙作《答陈硕甫书》的嘉庆二十四年（1819年）。

阮元（1764-1849），字伯元，江苏仪征人，是清代的语言学家，也研究过关于同源词的问题。他撰的《释门》（见《擘经室集》卷一）就是他的代表著作。以上的学者已经注意到了词的语源，并对有共同来源的词语作了考察。

章炳麟（1869-1936），字枚叔，一名绛，号太炎，浙江余杭人。他是清代末年的语言学家，也是传统语言学向现代语言学发展过渡时期的代表人物。王念孙的《释大》只限于“大”的意义，而章炳麟的《文始》就是全面而有系统地研究





毛传、《尔雅》等其他文献来分析和归纳材料。

不过，蒋绍愚（1989）说：“《文始》有两个大缺点：

（1）他研究的是同源词，却以“初文”、“准初文”为词义孳乳、变易的起点，这就把“字”、“词”混为一谈，这是一个根本性的错误。其实，真正是语源词的不一定是“初文”，“初文”也不一定是语源词，……（2）他的音转，有时过宽，对词义孳乳的解释，有时也显得牵强。而且章氏拘守《说文》，不愿意以甲骨文、金文纠正《说文》之误，所以《说文》错了，他也跟着错。”<sup>7</sup>

对同源词的研究，还有沈兼士的《声训论》（1941）等著作。魏建功的《古音系研究》“语根”“语根转变考释”（北京大学出版社 1935 年出版）、杨树达诸学者也同样在这个方面进行研究。值得提到的是杨树达著的《积微居金文说》（科学出版社 1952 年出版）。杨树达，字遇夫，号积微，湖南长沙人。全书一共收作者 1914 至 1951 年所撰短文 286 篇，按照时间先后分为七卷。杨树达主张借重文法和语音，用假借字去解释，也利用前人研究的成果以及一切可利用的古今语言材料来考释铭文。他主要采用了“循声类以探语源，因语源而得条贯”的方法，也借鉴了西方的语言理论。

瑞典汉学家高本汉(B. Karlgren)著的《Word Families in Chinese, 1934》。他是第一次提出“汉语词族”这个术语的。张世禄汉译本翻译为《汉语词类》。此书是一部研究汉语词族的著作。高本汉依据自己构拟的上古音，按起首辅音和收尾辅音的配合列成十大个表，将两千多词语分别列在表内，在同一表内有按照意义分为若干类集。随后，沈兼士也写了几篇研究词族的论文。杨树达、魏建功在这方面的研究也同样取得了不少成绩。

---

<sup>7</sup> 同上，第 180-181 页。



王力先生指出了章炳麟和高本汉的缺点，“章炳麟所有的两大毛病——声音不相近而勉强认为同源，意义相差远而勉强牵合……此外，高本汉讲词义的联系，没有古代书面训诂资料和其他例句作为证明，这也使他的解释流于主观。”<sup>8</sup>

王力先生的《同源字典》：“凡音义皆近，音近义同，或义近音同的字，叫做‘同源字’。这些字都有同一来源，或者是同时产生的，或者是先后产生的。同源字，常常是以某一概念为中心，而以语音的细微差别（或同音），表示相近或相关的几个概念”<sup>9</sup>

王力先生《同源字典》是在前人研究基础上编纂而成的。他为了纠正章炳麟和高本汉讲同源字的理论，特地从三个方面对同源词作了严格的规定，王力先生认为：

1) “同源字必然是同义词，或意义相关的词。”

从上面的第一规定可以概括为：“完全同义”，“微别”，“各种关系”（比如：动作和工具的关系，动作和对象的关系，事物和性质、作用的关系等十五种关系。）

2) “同源字还有一个最重要的条件，就是读音相同或相近，而且必须以先秦古音为依据，因为同源字的形成，绝大多数是上古时代的事了。”这就是必须韵部、声母都相同或相近。一个词如果只有韵部相同，而声母相差很远，或者是只有声母相同，而韵部相差很远。在这个情况下就只认为是同义词，而不是同源词。

3) “有同一来源。”字典中引用许多古代训诂，无非要证明各组确实同源”

对于判断或判定同源词而言，基本上必须严格按照三个条件来考虑：（1）读音相同或相近；（2）意义相同或相关；

<sup>8</sup> 转引自蒋绍愚。1989。《古汉语词汇纲要》。北京：北京大学出版社。第181页。

<sup>9</sup> 王力。1982。《同源字典》。北京：商务印书馆。



### (3) 有同一来源

由此可见，王力先生在理论上比前人更严密和完整。判定方法也比前人审慎多了。在同源词的研究方面，王力先生可谓是比前人大大进步。

目前有一些学者对其他中国少数民族语言如藏语、傣语、壮侗语等，包括同属汉藏语系如泰语等进行探讨同源词并对比研究，取得了不少成果。前人对同源词的研究资料虽然还有大量不准确或不规范的地方，但近两个世纪以来他们为中国语文界和后人对同源词的研究所做的贡献是有目共睹的。



## การวิจัยคำพ้องแหล่งกำเนิดของชนรุ่นก่อน (บทแปล)

สมัยราชวงศ์ชิงเป็นช่วงที่นิรุกติศาสตร์เจริญรุ่งเรืองมาก การวิจัยเรื่องคำจะมีการพัฒนาค่อนข้างครบทุกด้าน หนึ่งในความสำเร็จนั้นคือการวิจัยเรื่องของคำที่มีทั้งเสียงและความหมายเหมือนหรือคล้ายคลึงกัน และคำที่มาจากแหล่งกำเนิดเดียวกัน เช่นคำราของจางปิงหลินชื่อ “ซินฟางเหยียน” (ภาษาถิ่นใหม่) เป็นคำราสำคัญที่ใช้วิจัยคำศัพท์ภาษาถิ่น คำรานี้ใช้วิธีเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของเสียงและความหมายเข้าด้วยกัน โดยใช้เสียงของคำพิสูจน์เสาะหาถึงแหล่งกำเนิดของคำศัพท์ภาษาถิ่นจากมุมมองของภาษาถิ่นจีน นอกจากนี้นักวิชาการยังได้ให้ความสำคัญกับการวิจัยนี้โดยมีคำราที่ศึกษาถึงความสัมพันธ์ด้านความหมายและเสียงที่ใกล้เคียงกันของคำศัพท์ออกมา

จากทฤษฎี “เสียงใกล้เคียงความหมายเดียวกัน” ถึง “พจนานุกรมคำพ้องแหล่งกำเนิด” ของหวังลี่ มีนักวิชาการได้ทำการวิจัยคำโบราณซึ่งก็คือคำที่มาจากแหล่งกำเนิดเดียวกันนี้ไว้ ในบทความนี้จักกล่าวถึงการวิจัยดังกล่าวของวงการวิชาการก่อน “พจนานุกรมคำพ้องแหล่งกำเนิดในภาษาจีน” ของหวังลี่

ก่อนอื่นจักอธิบายถึงปัญหาของคำโบราณหรือคำพ้องแหล่งกำเนิดดังนี้ คำโบราณซึ่งก็คือคำพ้องแหล่งกำเนิดนั้นมีความเกี่ยวข้องกันทาง



ด้านความหมาย มักจะกล่าวปะปนกันกับคำยุคก่อน-หลัง นิยามของคำยุคก่อน-หลังนั้น เกาเสี่ยวฟิง (2003) ชี้ว่าคำยุคก่อน-หลังเป็นคำความหมายเดียวกันที่ต่างเกิดก่อนหลังกัน คำที่เกิดก่อนเรียกว่า “คำยุคก่อน” คำที่เกิดทีหลังเรียกว่า “คำยุคหลัง” คำยุคก่อน-หลังนี้จะต้องมีความสัมพันธ์กันทางด้านกาลเวลา รวมถึงต้องมีการเชื่อมโยงกันทางด้านตัวอักษรและความหมาย คำยุคก่อน-หลังนี้ก็คืออักษรสองตัวที่มีความหมายเดียวกันซึ่งเกิดขึ้นในเวลาก่อนหลัง เจ้าเค่อฉิน (1987) เสนอว่าคำยุคก่อน-หลังเกิดจากการแผลงความหมาย แสดงเป็นความสัมพันธ์กันดังนี้ a. คำยุคหลัง (แสดงความหมายดั้งเดิม)-คำยุคก่อน (แสดงความหมายแผลงออกไป) b. คำยุคหลัง (แสดงความหมายแผลงออกไป) -คำยุคก่อน (แสดงความหมายดั้งเดิม) เขาเห็นว่าคำยุคก่อน-หลังที่เกิดขึ้นจากการแผลงความหมายนั้นล้วนมีที่มาจากแหล่งกำเนิดเดียวกัน เสียงอ่านเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน จัดได้ว่าเป็นคำที่เกิดจากแหล่งเดียวกัน ทว่าจะพูดว่าคำโบราณพ้องแหล่งกำเนิดเดียวกันนั้นเป็นคำยุคก่อน-หลังมิได้ ดังนั้นเวลาพูดถึงคำโบราณพ้องแหล่งกำเนิดเดียวกันจะมีความหมายของคำยุคก่อน-หลังรวมอยู่ด้วย

คำที่มีเสียงใกล้เคียงกัน ความหมายเดียวกันหรือเป็นคำที่มาจากแหล่งกำเนิดเดียวกันนี้ มักจะใช้คำว่า “คำแหล่งกำเนิดเดียวกัน” “คำโบราณ” “คำร่วมเครือ” ในเรื่องนี้ เจียงเส้าอวี่ (1989) เห็นว่าทั้งหมดมีความเกี่ยวข้องกัน สำหรับความหมายของคำโบราณ เจียงเส้าอวี่ชี้บ่งว่า “เป็นคำที่มาจากแหล่งกำเนิดเดียวกัน คำศัพท์จะมีเสียงอ่านเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน มีความหมายเหมือนกันหรือเกี่ยวข้องกัน” เขายังกล่าวว่า “หวังลีไค้อธิบายไว้ว่าที่พวกเราเรียกกันว่า คำพ้องแหล่งกำเนิด อันที่จริงก็คือคำโบราณนั่นแหละ”

เจียงเส้าอวี่ (1989) เสนอว่า “คำร่วมเครือและคำโบราณ ยังมีความต่างในรายละเอียด คำร่วมเครือกับคำโบราณนั้นไม่เหมือนกันสักทีเดียว



คำศัพท์ที่คำรวมเครือหมายถึงนั้นกว้างมากกว่าคำโบราณกลุ่มหนึ่ง คำศัพท์ที่รวมเครือคำเดียวกันนั้น ความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันระหว่างเสียง และความหมายจะห่างไกลออกไป

“พจนานุกรมคำพ้องแหล่งกำเนิด”ของหวังลี่ กล่าวว่า “ทั้งเสียง และความหมายใกล้เคียงกัน ทั้งคำที่มีเสียงใกล้เคียงกัน ความหมาย เหมือนกัน หรือเสียงเหมือนกัน ความหมายใกล้เคียงกัน จะเรียกว่า คำ พ้องแหล่งกำเนิด คำเหล่านี้มีแหล่งกำเนิดของคำเดียวกัน หรือเกิดในยุค เดียวกัน หรือเกิดก่อนหลังกันได้ คำพ้องแหล่งกำเนิดมักจะถือเอาความ หมายใดความหมายหนึ่งเป็นศูนย์กลาง และถือเอาความต่างกันเพียงเล็กน้อยด้านเสียงอ่าน มาแสดงถึงความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันด้านความหมาย”

สมัยราชวงศ์ชิงอาจเรียกได้ว่าเป็นยุคที่วิชาตัวอักษร วิชาว่าด้วย เสียงโบราณ วิชาว่าด้วยความหมายของคำศัพท์โบราณ เจริญก้าวหน้าทุก ด้าน สำหรับการวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างเสียงและความหมายนั้น มีนัก วิชาการสมัยชิงและร่วมสมัยบางท่านได้สร้างคุณูปการแก่ศาสตร์ด้านนี้ เป็นอย่างมาก เริ่มจากในสมัยชิงการวิจัยของบางท่านเช่น ด้วนอวี๋ไฉ หวัง เนียนซุน ได้เกี่ยวข้องเข้าถึงคำโบราณหรือคำพ้องแหล่งกำเนิดนี้แล้ว ทว่า ในยุคนั้นยังไม่มี การเข้าถึงความหมายของคำๆ นี้ ในการสืบค้นแหล่ง กำเนิดของคำนั้น นักวิชาการบางท่านได้นำเอาคำที่มีเสียงอ่านเหมือนกัน ความหมายใกล้เคียงกันหรือเป็นคำที่มีเสียงอ่านและความหมายใกล้เคียงกัน มาศึกษารวมไว้ด้วยกัน สุดท้ายพบว่าคำเหล่านี้แยกตัวมาจากคำๆ เดียวกัน คำดังกล่าวนี้ต่อมาเรียกว่าเป็น “คำโบราณ”หรือคำพ้องแหล่งกำเนิด

ตำราอรรถาธิบายชั่วเหวินเจี๋ยจื้อ ของด้วนอวี๋ไฉ ด้วนอวี๋ไฉเป็น คนจีนถิ่น มณฑลเจียงซู ท่านเป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงในกลุ่มศาสตร์ ศึกษาสมัยเฉียนหลงเจี๋ยชิง ได้เริ่มเขียนตำราอ่านชั่วเหวินเจี๋ยจื้อในปีรัชสมัย ที่ 41 (ค.ศ. 1776) มีความยาวถึง 540 เล่ม ใช้เวลา 19 ปี ท่านได้แก้ไข ปรับปรุงเนื้อหาพื้นฐานอรรถาธิบายชั่วเหวินเจี๋ยจื้อมาตลอดอีก 13 ปี จนถึง



ปีเจียชิ่งที่ 20 (ค.ศ.1815) จึงเสร็จ ในตำราเล่มนี้ได้กล่าวถึงความเกี่ยว  
โยงกันของเสียงและความหมายของคำบ่อยครั้ง เช่น เสียงข้างที่ออกเสียง  
เหมือนกันแสดงถึงความหมายที่ต่างกัน ความหมายของคำซึ่งมีเสียงข้าง  
เหมือนกันไม่ว่าจะมีความหมายเหมือนกับเสียงข้างของคำๆ นั้น เป็นต้น  
ตำรานี้ได้อธิบายวิเคราะห์ถึงลักษณะตัวอักษร เสียงอ่าน และความหมาย  
โดยอาศัยทัศนะทางนิรุกติศาสตร์ รวมถึงให้ความสำคัญกับเสียงโบราณ  
และอรรถาธิบาย ในขณะเดียวกันท่านได้วิเคราะห์คำศัพท์ที่มีความหมาย  
เหมือนกัน ก่อเกิดอุปการให้กับการวิจัยคำซึ่งมีความหมายเหมือนด้วย

ตำราให้อรรถาธิบายก่วงหย่าของหวังเนียนซุน หวังเนียนซุน (ค.ศ.  
1744-1832) ชื่อรองว่าหวยจู่ เป็นคนเมืองเกาอี้ มณฑลเจียงซู ท่านเป็น  
นักวิชาการด้านให้อรรถาธิบายความหมายศัพท์โบราณที่มีชื่อเสียงสมัย  
ราชวงศ์ชิง ตำราให้อรรถาธิบายก่วงหย่าใช้เวลาเขียน 10 ปี ตำราเล่มนี้  
วิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันของเสียงอ่านและความหมาย มี  
จุดเด่นอยู่ที่อาศัยเสียงโบราณสืบค้นการแปลความหมายโบราณ รวมไปถึง  
ถึงความสัมพันธ์ของการแปลความหมายของศัพท์ อธิบายชี้แจงถึงหลัก  
“เสียงใกล้เคียงกัน ความหมายเหมือนกัน” โดยไม่จำกัดอยู่เพียงแค่  
ลักษณะโครงสร้างของตัวอักษร หวังเนียนซุนเห็นว่า “จุดประสงค์ของ  
การให้อรรถาธิบายศัพท์โบราณ มีมูลฐานอยู่ที่เสียงของคำ จึงเกิดมีตัว  
อักษรต่างกัน ออกเสียงเหมือนกัน เสียงใกล้เคียงกัน ความหมายเหมือน  
กัน แม้จะแบ่งกลุ่มเป็นพวกๆ จริงๆ แล้วก็สามารถเชื่อมโยงต่อกันได้”

อันที่จริงตำราข้างต้นได้วิจัยเข้าถึงเนื้อหาของคำโบราณหรือคำ  
พ้องแหล่งกำเนิดนี้แล้ว ต่อจากนั้นหวังเนียนซุนได้เขียนตำราขึ้นมาอีก ชื่อ  
“ชื่อคำ” โดยอิงทฤษฎีเสียงใกล้เคียงคำ ความหมายเหมือนกัน ได้รวมเล่มเข้า  
ในหนังสือ “เกาอี้หวังชื่ออู่” ตำราชื่อคำได้ให้อรรถาธิบายความหมาย  
คำว่า “大” โดยนำมาจากตำรา “เอ๋อร์หย่า” บท “ชื่ออู่” รวมทั้งทำการ  
อธิบายโดยอิงจากตำรา “เสี่ยว เอ๋อร์หย่า” “ก่วงหย่า” “เหมาจ้วน” เป็นต้น



คำราชาศัพท์รวบรวมคำที่มีความหมายเกี่ยวเนื่องกับคำว่า“大”ตามเสียงพยัญชนะโบราณ นั่นก็คือเลือกเอาขอบเขตความหมายเกี่ยวกับ“大”แล้วคัดเอาเสียงพยัญชนะมาเป็นตัวเชื่อมโยงระหว่างกัน คำราชาศัพท์ แบ่งเรียงตามเสียงพยัญชนะ หนึ่งเสียงพยัญชนะถือเป็นหนึ่งบท แต่ละบทแบ่งเป็นสองบทย่อย ยังเรียบเรียงไม่จบ โดยในขณะนี้เก็บรักษาไว้เพียง 8 บทเรียงลำดับตามเสียงพยัญชนะ 8 ตัว คือ “见 群 疑 影 喻 晓 匣” คำในแต่ละกลุ่มล้วนมีความหมายเกี่ยวข้องกับคำว่า“大”รวม 176 คำ

คำราชาศัพท์ ในแต่ละบท เรียงหมวดคำ เป็นกลุ่มคำพ้องเสียง โดยระหว่างหมวดคำและกลุ่มคำพ้องเสียงนั้นใช้เครื่องหมายวงกลมแบ่งแยกไว้ในส่วนเนื้อหาอธิบายถึงความหมายของคำและความสัมพันธ์ระหว่างคำ รวมถึงคำที่มีเสียงใกล้เคียงบางคำ เมื่อหวังเนียนขุนอธิบายถึงคำที่มีหมู่เสียงพยัญชนะเหมือนกัน จะใช้ศัพท์เรียกว่า “การเปลี่ยนย้ายเสียงพยัญชนะ” เมื่ออธิบายถึงคำที่มีเสียงหมู่สระเหมือนกัน เสียงพยัญชนะต่างกัน จะใช้ศัพท์เรียกว่า “เสียงใกล้เคียงกัน” บันทึกหมายเหตุท้ายเนื้อหาส่วนใหญ่จะเป็นการอ้างอิงคำและการศึกษาค้นคว้าอธิบายที่เกี่ยวข้อง

หวังเนียนขุนไม่ได้อธิบายถึงปีที่แต่งคำราชาศัพท์ ศาสตราจารย์จางป้อวิจัยพบว่าหวังเนียนขุนแต่งคำราชั้นระหว่างปีเถาะซึ่งที่ 8 (ปี ค.ศ. 1803) ซึ่งตีพิมพ์หนังสือ “สื่อเจียใจหย่งชินลู่” ถึงปีเถาะซึ่งที่ 24 (ปี ค.ศ. 1819)

ห้วนหยวน (1764-1849) ชื่อรองว่า ป้อหยวน เป็นคนเมืองฉีเจิง มณฑลเจียงซู ท่านเป็นนักนิรุกติศาสตร์สมัยราชวงศ์ชิง เคยวิจัยเรื่องคำโบราณหรือคำพ้องแหล่งกำเนิดนี้ด้วย แต่งคำราชา “ชื่อเหมิน” (ดูในคำราเหยียนจิงซือจี เล่มที่หนึ่ง) ซึ่งถือเป็นผลงานชิ้นเด่นของตัวท่านขึ้น

นักวิชาการข้างต้นได้สนใจถึงแหล่งกำเนิดของคำ พร้อมทั้งทำการสังเกตวิจัยถึงคำที่มาจากแหล่งกำเนิดเดียวกัน

จางปิงหลิน (1869-1936) ชื่อรองว่า “เหมยซู่” มีอีกชื่อว่า “เจียง”



และมีฉายา “ไท่เหยียน” เป็นคนเมืองหวิ้วหัง มณฑลเจ้อเจียง ท่านเป็นนักนิรุกติศาสตร์สมัยปลายราชวงศ์ชิง โดยเป็นบุคคลเด่นในยุคนิรุกติศาสตร์โบราณต่อเนื่องกับยุคนิรุกติศาสตร์ปัจจุบัน ตำรา “ชื่อคำ” ของหวังเหนียนชุนจำกัดเฉพาะความหมายของคำว่า “大” ตำราเหวินสื่อของจางปิงหลินได้ทำการศึกษาวิจัยถึงรากคำและคำโบราณอย่างครบทุกด้านและมีระบบ โดยเริ่มแรกสุดได้ตีพิมพ์ลงในวารสาร “เสวียหลิน” ประเทศญี่ปุ่น ปี ค.ศ. 1910 วารสารนี้ออกเพียงสองฉบับ “เหวินสื่อ” นี้ไม่ได้ลงตีพิมพ์ทั้งหมด ต่อมาได้ลงตีพิมพ์เพิ่มเติม ออกเป็นฉบับรวมเล่มขึ้น

ตำราเหวินสื่อ เสาะหารากคำทั้งจากทางด้านเสียงและความหมาย การค้นหารากคำของตำราเล่มนี้ไม่เพียงแต่ใช้วิธีทางภาษาศาสตร์จีนที่สืบทอดต่อกันมาเท่านั้น ในขณะเดียวกันยังซึมซับและอ้างอิงผลสำเร็จของการวิจัยภาษาศาสตร์ทั่วไปของทางชาติตะวันตกด้วย

ตำราเหวินสื่อ บท “ชื่อคำ” กล่าวว่า “การเขียนหนังสือของขงจื๊ออาศัยด้วยอักษรภาพเหมือน จากนั้นรูปและเสียงยังประโยชน์ให้กันและกัน เรียกว่า ตัวอักษร ส่วนตัวหนังสือ (ยุคก่อนประวัติศาสตร์) นั้นมีรูปลักษณะใช้แทนภาพเหมือนของสรรพสิ่ง ส่วนตัวอักษรนั้น เกิดการแตกรูปออกไปจนค่อยๆ มากขึ้นทีละน้อย” ดังนั้นเขาจึงเรียกตัวอักษรรูปเดี่ยวซึ่งรวมทั้งอักษรภาพและอักษรรูปบ่งความหมายในตำราฮวิ้นเจียจื่อว่า “ฮวิ้น” (เช่นอักษรคำว่า “人” “木”) และเรียกที่มีรูปตัวอักษรซ้ำกัน ซึ่งรูปอักษรนั้นเป็นอักษรภาพเหมือนและรูปบ่งความหมาย คำตัดย่อ อักษรควบเสียง อักษรรูปสลับเปลี่ยน ทั้งหมด 4 ประเภท อยู่ระหว่างกลางของอักษรรูปเดี่ยวและอักษรรูปรวมนั้น ว่า “จุนฮวิ้น” ทั้งหมด 510 ตัว รวมเป็น 437 รายการ จางปิงหลินเห็นว่าตัวอักษรอื่นๆ ทั้งหมดวิวัฒนาการมาจาก “ฮวิ้น” และ “จุนฮวิ้น” ตำราเหวินสื่อศึกษาวิจัยรากคำของทั้ง “ฮวิ้น” และ “จุนฮวิ้น”



ตำราเหวินสี่ส่วนใหญ่อ้างอิงจากข้อมูลสมัยก่อนราชวงศ์ฉินและฮั่น เพราะว่าตำรา เหวินสี่อาศัยตำราชั่วเหวินเจี๋ยจื่อมาวิเคราะห์วิจารณ์ และชั่วเหวินเจี๋ยจื่อก็เป็นตำราที่เกิดขึ้นในสมัยนั้น ดังเช่นในเล่มที่หนึ่งข้อที่หนึ่งของตำราเหวินสี่ใช้ข้อมูลของตำราชั่วเหวินเจี๋ยจื่อเป็นหลัก และยังใช้ตำราที่ให้บรรดาธิบายหนังสือโบราณอีก เช่น ตำราเหมาจ้วน ให้บรรดาธิบายซือจิง และ เอ๋อร์หย่า เป็นต้น

ทว่า เจียงเส้าอวี่ (1989) กล่าวว่า ตำราเหวินสี่มีข้อบกพร่องอยู่สองประการคือ

(1) ตำรานี้วิจยถึงเรื่องคำโบราณ กลับเอา “ซูเหวิน” และ “จุ่นซูเหวิน” เป็นจุดเริ่มอธิบายถึงการเปลี่ยนแปลงและแตกความหมายของคำอธิบายเรื่อง “อักษร” และ “คำ” ปะปนกัน เป็นความผิดพลาดขั้นมูลฐานอันที่จริง คำที่มีแหล่งกำเนิดเดียวกันไม่ใช่ “ซูเหวิน” เสมอไป และ “ซูเหวิน” ไม่แน่ว่าจะใช้คำที่เกิดจากแหล่งเดียวกัน

(2) หลักการเปลี่ยนย้ายเสียงของคำ บางครั้งนำเสนอกว้างเกินไป เมื่อนำมาอธิบายถึงการแตกรูปของความหมาย บางครั้งก็รู้สึกฝืนความเป็นจริง อีกทั้งบางป้งหลินจำกัดอยู่เพียงตำราชั่วเหวินเจี๋ยจื่อ ไม่นำเอาอักษรจารึกเจี๋ยกู่เหวินและอักษรจารึกโลหะ มาแก้ไขข้อผิดพลาดในตำราชั่วเหวินเจี๋ยจื่อ เนื้อหาในตำราชั่วเหวินเจี๋ยจื่อมีข้อผิดพลาด ตำราเหวินสี่ก็ผิดตามไปด้วย

สำหรับการวิจยคำโบราณหรือคำพ้องแหล่งกำเนิดนี้ ยังมีตำราการให้บรรดาธิบายด้านเสียง ปี ค.ศ. 1941 โดยมีนักวิชาการท่านอื่นๆ ที่วิจยเรื่องนี้อีกเช่น ตำราวิจยเสียงโบราณ รากคำและวิจยการเปลี่ยนย้ายรากคำ (ปี ค.ศ. 1935 สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยปักกิ่ง) ของเว่ยเจี้ยนกง และตำราจีเวยจีจินเหวินชั่วของหยางชู่ต้า (ปี ค.ศ. 1952 สำนักพิมพ์เคอเสวีย) หยางชู่ต้า ชื่อรองว่าอวี่ฟู่ ฉายาว่าจีเวย เป็นคนเมืองฉางซา มณฑลหูหนัน ตำราเล่มนี้รวมบทความสั้นทั้งหมด 286 ชิ้นที่เขียนขึ้นในปี ค.ศ. 1914



ถึง 1951 โดยแบ่งเป็น 7 เล่มย่อยตามลำดับเวลาที่เขียน หยางชู่ตำเสนอ การอธิบายโดยอาศัยคำยืมตัวอักษร ไวยากรณ์ เสียง และใช้ผลการวิจัย ของคนรุ่นก่อนรวมถึงข้อมูลทางด้านภาษาโบราณและปัจจุบันทั้งหมดมา อธิบายคำที่สลักจารึกโบราณ ส่วนใหญ่จะใช้วิธีการ “เสาะค้นแหล่งคำ โดยอาศัยตามประเภทเสียง แล้วได้ระบบกฎเกณฑ์ออกมาอันเนื่องมาจาก แหล่งคำนั้น” อีกทั้งยังเทียบอิงทฤษฎีทางภาษาของตะวันตกด้วย

หนังสือ Word Families in Chinese ของนักวิชาการด้านจีน ศึกษาชื่อคาร์ลเกร็น ซึ่งเป็นคนแรกที่เสนอ “คำร่วมเครือในภาษาจีน” หนังสือนี้เป็นเล่มที่วิจัยเกี่ยวกับเครือคำในภาษาจีน เล่มนี้ฉบับแปลภาษา จีนของจางชื่อลู่ใช้ชื่อว่า “ฮั่นอู๋ฉือจู” (ชนิดของคำภาษาจีน) คาร์ลเกร็น ทำการจัดเรียงคำศัพท์สองพันกว่าคำไว้ในตารางใหญ่สิบช่อง ตามการจัด เข้าคู่กันของเสียงพยัญชนะต้นและพยัญชนะตัวสะกดโดยอ้างอิงตามเสียง ยุคก่อนโบราณที่ตนวิจัยทำขึ้นมา ในตารางเดียวกันจะแบ่งเป็นประเภทย่อยๆ ตามความหมาย หลังจากนั้นเส้นเขียนชื่อได้เขียนบทความจำนวนหนึ่ง เกี่ยวกับการวิจัยคำร่วมเครือ หยางชู่ตำและเว่ยเจียนกงก็ได้รับผลสำเร็จ ไม่น้อยในการวิจัยทางด้านนี้เช่นกัน

หวังลี่ได้ชี้ไปถึงข้อผิดพลาดของจางปิงหลินและคาร์ลเกร็นว่า “ข้อ ผิดพลาดสองประเด็นหลักของจางปิงหลินคือเสียงไม่ใกล้เคียงกัน แต่ก็ พยายามฝืนจัดเข้าในจำพวกคำที่เกิดจากแหล่งเดียวกัน ความหมายต่าง กันมากแต่พยายามฝืนจัดเข้าไว้ด้วยกัน นอกจากนี้ความสัมพันธ์เชื่อมโยง กันด้านความหมายของคำที่คาร์ลเกร็นกล่าวถึง ก็ไม่มีข้อมูลอธิบาย ความหมายโบราณเป็นลายลักษณ์อักษรและประโยคตัวอย่างอื่นๆ มา เป็นหลักฐานยืนยัน สิ่งนี้ทำให้การอธิบายของเขาเป็นอัตวิสัย”

“พจนานุกรมคำพ้องแหล่งกำเนิดในภาษาจีน” ของหวังลี่ กล่าวว่า “อักษรที่มีเสียงและความหมายใกล้เคียงกัน เสียงใกล้เคียงกันความหมาย เหมือนกัน หรือความหมายใกล้เคียงกันเสียงเหมือนกัน ล้วนเรียกว่า คำแหล่ง



กำเนิดเดียวกัน อักษรเหล่านี้ทั้งหมดมาจากแหล่งกำเนิดเดียวกัน หรือเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน หรือเกิดขึ้นก่อนหลังกัน คำแหล่งกำเนิดเดียวกันมักจะถือเอาความหมายเป็นศูนย์กลาง แล้วถือเอาความเหมือนกันหรือความต่างกันเพียงเล็กน้อยของเสียงมาแสดงถึงความหมายที่ใกล้เคียงหรือเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน”

หวังลี่ได้เรียบเรียงพจนานุกรมคำพ้องแหล่งกำเนิดในภาษาจีนขึ้นโดยอาศัยพื้นฐานการวิจัยของครูรุ่นก่อน หวังลี่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ที่เคร่งครัดสำหรับคำโบราณหรือคำพ้องแหล่งกำเนิดนี้จาก 3 ด้านโดยเฉพาะเพื่อที่จะปรับปรุงแก้ไขทฤษฎีที่จางปิงหลินและคาร์ลเกร็นกล่าวถึงคำพ้องแหล่งกำเนิด โดยเห็นว่า

- 1) “คำพ้องแหล่งกำเนิดจะต้องเป็นคำที่มีความหมายเดียวกันหรือเกี่ยวข้องกัน” จากหลักเกณฑ์ข้างต้นสามารถสรุปได้เป็น “ความหมายเหมือนกัน” “ความหมายต่างกันเล็กน้อย” “ความสัมพันธ์ตามประเภทต่างๆ” (เช่น ความสัมพันธ์ทั้ง 15 ประเภท อันได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและเครื่องมือ ความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและเป้าหมาย ความสัมพันธ์ระหว่างสรรพสิ่งและคุณสมบัติ รวมถึงผลที่เกิดขึ้น เป็นต้น)
- 2) “คำพ้องแหล่งกำเนิดยังมีเงื่อนไขที่สำคัญที่สุดข้อหนึ่งก็คือ เสียงอ่านจะต้องเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน และยังต้องยึดเอาเสียงโบราณสมัยก่อนราชวงศ์ฉินเป็นหลัก เพราะว่าคำพ้องแหล่งกำเนิดนั้นก่อเกิดขึ้นในยุคก่อนโบราณเป็นส่วนใหญ่” ในการนี้จำเป็นต้องมีส่วนของเสียงสระและเสียงพยัญชนะเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน ถ้าหากว่าคำๆ หนึ่งมีเพียงส่วนของเสียงสระเหมือนกัน โดยที่เสียงพยัญชนะต่างกันมาก หรือมีเพียงเสียงพยัญชนะเหมือนกัน โดยที่ส่วนของเสียงสระต่างกันมาก เช่นนี้จะจัดเข้าเป็นประเภทคำที่มีความหมายเดียวกัน ไม่ใช่คำพ้องแหล่งกำเนิด



- 3) “มีแหล่งกำเนิดเดียวกัน” “ในพจนานุกรมมีการอ้างอิงถึง  
อรรถาธิบายความหมายของศัพท์โบราณมากมาย สิ่งนี้เป็นเพียง  
การยืนยันถึงในแต่ละกลุ่มย่อยนั้นเป็นคำพ้องแหล่งกำเนิดจริงๆ”  
สำหรับการวินิจฉัยว่าเป็นคำโบราณหรือคำพ้องแหล่งกำเนิดนั้น โดย  
หลักใหญ่จะต้องพิจารณาตามเงื่อนไข 3 ประการโดยเคร่งครัด คือ  
1) เสียงอ่านจะต้องเหมือนกันหรือใกล้เคียงกัน 2) ความหมาย  
เหมือนกันหรือสัมพันธ์กัน 3) มีแหล่งกำเนิดเดียวกัน

จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าด้านทฤษฎีของหวังลี่มีความสมบูรณ์  
ครบถ้วนและรัดกุมมากยิ่งขึ้นกว่านักวิชาการรุ่นก่อน วิธีการวินิจฉัย  
แยกแยะคำมีความละเอียดรอบคอบมากยิ่งขึ้นเช่นกัน ในด้านการวิจัยคำ  
โบราณหรือคำพ้องแหล่งกำเนิดนี้ กล่าวได้ว่าหวังลี่มีความก้าวหน้ากว่า  
รุ่นก่อนๆ มาก

ในปัจจุบันนี้มีนักวิชาการบางท่านได้ทำการศึกษาวิจัยคำโบราณและ  
เปรียบเทียบในส่วนของภาษาชนกลุ่มน้อยของจีนเช่น ภาษาทิเบต ภาษา  
ตระกูลไต จ้วง เป็นต้น รวมถึงภาษาไทยที่จัดอยู่ในกลุ่มตระกูลจีน-ทิเบต  
ด้วย โดยได้ผลสำเร็จไม่น้อย ถึงแม้ว่าข้อมูลการวิจัยคำโบราณของคนรุ่น  
ก่อนจะไม่ถูกต้องหรือไม่เป็นมาตรฐานนัก แต่ทว่าในระยะเวลาเกือบ  
สองศตวรรษมานี้คุณูปการที่พวกเขาสร้างไว้ในการวิจัยคำโบราณให้กับ  
วงการภาษาในจีนและชนรุ่นหลังนั้นเป็นที่ประจักษ์ชัดแจ้งกันทั่วทุกคน



## 参考文献

### 中文 书籍

- 高小方。2003。古代汉语。南京：江苏教育出版社。
- 。1998。中国语言文字学史科学。南京：南京大学出版社。
- 何九盈。1985。中国古代语言学史。郑州：河南人民出版社。
- 蒋绍愚。1989。古汉语词汇纲要。北京：北京大学出版社。
- 王 力。1982。同源字典。北京：商务印书馆。
- 俞允海。1999。中国语言文字学名著题解。北京：中国青年出版社。
- 张 博。2000。古代汉语词汇研究。银川：宁夏人民出版社。
- 赵克勤。1987。古汉语词汇概要。杭州：浙江教育出版社。
- 赵振铎。2000。中国语言学史。石家庄：河北教育出版社。